

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Rok XXIII: 2025

Grudziądz, dnia 08.01.2025 r.

Nr 1 (830)

1374. spotkanie

Ryszard Byner

Kalendarz Grudziądzki 2025

Okladkę najnowszego wydania „Kalendarza” zdobi zdjęcie gmachu Grudziądzkiego Inkubatora Przedsiębiorczości, który stanął u zbiegu al. 23 Stycznia i ul. Toruńskiej. Aż się nie chce wierzyć, że na sensowne zagospodarowanie wielkiej pustki w samym centrum miasta trzeba było czekać prawie osiem dekad. Swego czasu obecny prezydent Maciej Glamowski zapowiedział, że z „dziurą wstydu” trzeba skończyć i słowa dotrzymał. Na miejscu zniszczonych podczas wojny m.in. dwóch hoteli oraz siedziby redakcji i drukarni „Gazety Grudziądzkiej” Wiktora Kulerskiego, wzniesiono 3-piętrowy biurowiec na miarę XXI wieku.

W stałej rubryce poświęconej patronom ulic Grudziądza, pojawia się nazwisko Roberta Pilata, patrioty, ofiary dwóch totalitaryzmów. To z myślą o ocaleniu od zapomnienia, przedstawiliśmy w naszym wydawnictwie sylwetkę, dokonania i zasługi uczestnika strajku szkolnego w 1906 r., powstańca wielkopolskiego, podoficera zawodowego WP, uczestnika wojny polsko-bolszewickiej, a po przejściu do cywila – kupca, działacza ruchu śpiewaczego na Pomorzu, prezesa chórów Echo i Moniuszko, obrońcy ojczyzny w 1939 r., więźnia gestapo. Za działalność w konspiracyjnej organizacji Rota został skazany przez wojskowy sąd III Rzeszy na długoletnie więzienie, a przez NKWD zesłany do gulagu na Uralu, gdzie zmarł na tyfus. Przy nowej ulicy łączącej ul. Toruńską i ul. Kwiatową, której patronuje, powstanie niebawem osiedle mieszkaniowe. Ten śródmiejski łącznik bierze swój początek przy domu, w którym mieszkała rodzina Pilatów (ul. Toruńska 25).

W 2025 roku jubileusz stulecia działalności artystycznej będzie świętować chór męski Echo Spółdzielni Mieszkaniowej, który był i jest wizytówką Grudziądza. Do obchodów swojego 65-

lecia sposobią się Wojskowe Zakłady Uzbrojenia S.A., jedna z najważniejszych dla obrony polskiego nieba firma remontowo-produkcyjna. Z kolei pięćdziesiątka stuknie Zespołowi Szkół Budowlanych i Plastycznych im. Mikołaja Kopernika, kształcącemu nie tylko budowlańców i plastyków, ale także fryzjerów.

Przez całe międzywojnie hucznie obchodzono w Grudziądzu imieniny marszałka Józefa Piłsudskiego. Świętowanie zaczynało się od pobudki w wykonaniu orkiestr wojskowych, potem była msza polowa, salwy honorowe, defilada, zawody sportowe, galowe przedstawienie w teatrze, a wieczorem raut w kasynie oficerskim.

Tradycyjnie, podczas uroczystości państwowych i kościelnych, zabaw i festynów grudziądzanom przygrywały, oprócz wojskowych, także zakładowe orkiestry dęte. Jedną z nich, od 1928 r. działała przy fabryce Herzfelda-Victoriusa. Z orkiestrą tą, od chwili powstania w 1928 r. był związany multiinstrumentalista Alfons Szukay. W dniu zakończenia działań wojennych w swoim rodzinnym mieście, został aresztowany przez NKWD i wywieziony do gulagu w Kopiejsku na Uralu. Tam, na „niehumanitarnej ziemi”, dodawał otuchy współtowarzyszom niedoli, przygrywając im na własnoręcznie wykonanej fujarce. Nie dowiemy się już, czy wśród słuchaczy był grudziądzki działacz ruchu śpiewaczego, wspomniany wcześniej Robert Pilat, który trafił na Ural tym samym transportem. Po 1945 r., Alfons Szukay i drugi weteran orkiestry Bolesław Falkiewicz, wrócili do orkiestry na wiele lat. Grali m.in. pod batutą znakomitego muzyka i kompozytora, twórcy hejnału grudziądzkiego, Stanisława Szpuleckiego.

W kolejnym odcinku grudziądzkiego pitawala przeczytamy o zbrodni dokonanej w 1938 r., w budynku przy ul. Wybickiego. Sprawców nieudanego, ale tragicznego w skutkach napadu rabunkowego, szybko ujęto i osadzono. Główny oskarżony, za zabójstwo interweniujących portiera i stróża nocnego, został skazany na karę śmierci przez powieszenie. Dlaczego uniknął stryczka?

To, co przed 42 laty było żartem primaaprilisowym na mutacyjnej stronie „Ilustrowanego Kuriera Polskiego”, niedawno stało się... faktem. Mowa o uruchomieniu przystanku kolejowego Grudziądz Śródmieście. Znacznie krócej trzeba było czekać na spełnienie innej pierwszokwietniowej fanaberii „IKP”-a – powrotu tarczy zegarowej na zabytkowy gmach Poczty Głównej.

Na żałobnych kartach wspomniano zmarłych ostatnio: ongiś czołowego pomorskiego pływaka, a potem zasłużonego pedagoga szkolnictwa specjalnego Zbigniewa Rolewicza; posła, wiceprezydenta Grudziądza, długoletniego dyrektora naczelnego Warmy Bogdana Derwicha, społecznika pplk. Andrzeja Satkiewicza, działacza kultury i pasjonata tańca towarzyskiego Andrzeja Urbana, popularyzatora turystyki i krajoznawstwa Wiesława Blachnio, dziennikarkę telewizyjną Annę Napierską-Matuszewską, współzałożycielkę KIK Zofię Sołtys, bluesmana Andrzeja „Dzieję” Mądzielewskiego.

Czytelników zainteresują zapewne także artykuły o: egzotycznej misji wojaków z pruskiego garnizonu Grudziądz w Afryce; zapomnianym hipodromie w pobliżu obecnego osiedla Lotnisko; nieznanych propagandowych dziełach – filmie i sztuce teatralnej poświęconych zdobywcy Festung Graudenz w 1945 r.; niepowetowanych stratach poniesionych w latach 1939-45 przez kościoły w powiecie grudziądzkim; miejscowości Mędrzyce ze średniowieczną metryką oraz wykaz grudziądzkich publikacji i kalendarz ważniejszych imprez kulturalnych, sportowych i turystycznych.

29. tom Kalendarza Grudziądzkiego zasilili swoimi tekstami oraz ilustracjami następujący Autorzy [w układzie alfabetycznym]: Małgorzata Ambrosius-Okońska, Piotr Bilski, Ryszard Byner, Daniel Dreyer, Aleksandra Drozdecka, Kamilla Dulowska, Krzysztof Dziedzic, Włodzimierz Grabowski, Janusz Hinz, Anna Janosz, Paweł Nastrożny, Antoni Nowak, Henryk Orzechowski, Tomasz Pasikowski, Dawid Schoenwald, Mirosław Simiński, Adam Stenzel, Gerard Szukay, Anna Walczak, Mariusz Żebrowski.

Zapraszam do lektury.

sekretarz rady redakcyjnej „KG”

Ryszard Byner

Sprzedaż „Kalendarza Grudziądzkiego 2025” jest prowadzona od 20 listopada w następujących punktach:

Informacja Turystyczna, Rynek 3/5

Centrum Kultury Teatr (kasa), ul. Teatralna 1

Muzeum im. ks. dr. Wł. Łęgi, ul. Wodna 3

Marina, ul. Portowa 8

Biblioteka Miejska im. W. Kulerskiego, ul. Legionów 28

Księgarnia Gotex, ul. Mickiewicza 24

Kawiarnia Spichrz 57, ul. Spichrzowa 57

O Kalendarzu Grudziądzkim 2025 opowiadają Małgorzata Ambrosius-Okońska Prezes GTK i Marek Wachonin. Fot. P. Bilski

Muzycznym akcentem podczas promocji Kalendarza Grudziądzkiego 2025 był występ chóru Męskiego Echo. Fot. P. Bilski

(L.B.S.)

Redakcja: Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.